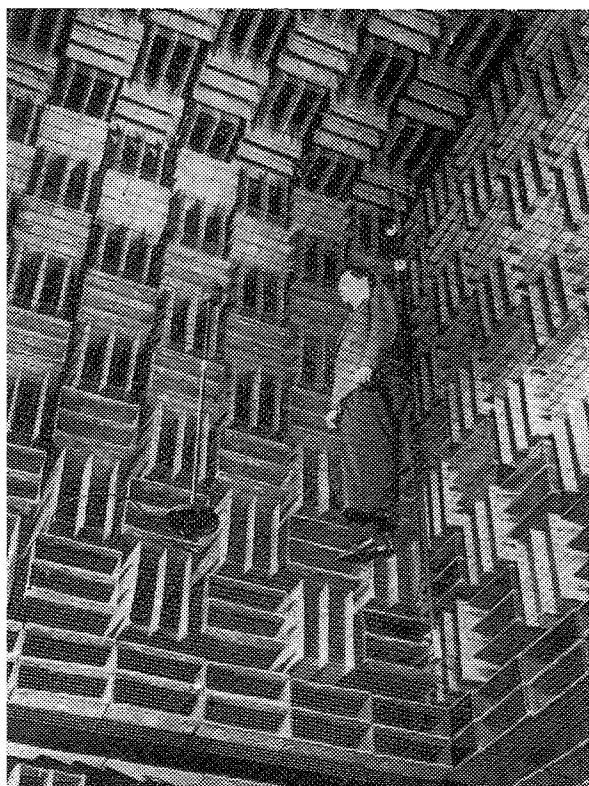

Kijk, deze man staat in een vertrek van een akoestisch laboratorium in Nieuw Jersey en dit vertrek wordt genoemd de stilste plaats op aarde. Geen enkel geluid, bij wijze van spreken zelfs niet van het knippen met de ogen, wordt weerkaatst. Wat een wonder; een stille plek op onze rumoerige wereld. Zo zijn, met graduele verschillen, alle studio's eilanden van stilte en vanuit die stilte, in grote concentratie uitgesproken of gespeeld, wordt het woord, de klank, uitgezonden naar allen die het willen of kunnen horen. Een concertzaal waarin geen geluid weerkaatst en de wereld vol luisteraars, een spreekgestoelte met de slechtste akoestiek der wereld en de wereld vol luisteraars. Een totale ommekeer in vergelijking met vroeger. Toen een klein publiek in een zaal die de klank zuiver weergaf en niets kwam buiten de zaal. Nu de wereld in uw kamer, met alle facetten van die wereld en u draait aan een knop om dat te horen wat u wenst. U kunt horen, dat er meer en anders is dan u wist. U kunt uw geest verrijken met velerlei of verarmen door velerlei.

De zondagmorgen golft er, vijftien minuten, een humanistisch woord langs, door, over, onder en tussen de vele andere woorden en enkele honderdduizenden willen dat golfje opvangen, dat woord horen. Veel is het niet, enkele honderdduizenden, maar weinig toch ook niet. Nu menen humanisten, dat zij, als één klein facet in de Nederlandse samenleving het recht moeten hebben dat woord te blijven spreken. Niemand wordt gedwongen ernaar te luisteren. Hier schuilt alleen en uitsluitend een gevaar voor hen die zo zwak zich voelen dat ze vrezen, dat dat woord verwarring of twijfel zal stichten in hun gelederen. Ja, de ether is een vernietiger van zwakke zaken en een versterker van wat krachtig is.

Welnu, lezer van M. en W., lid van het H.V. of niet, het aantal leden van de Luisterkring – ook de leden van het H.V. dienen te tekenen – moet kracht bijzetten aan de eis om een stukje ethergolf voor ons woord te mogen gebruiken. Niet tekenen is een ernstig verzuim!

Waardige en onwaardige kritiek

Van tijd tot tijd blijkt het nodig te zijn een waarschuwend geluid te doen horen, in die hele roezige wereld van schrijvende, sprekende, discussiërende en concluderende mensen. Er is binnen de veelheid van meningen en beweringen die hier en daar dooreen flitsen, weer wegschieten en toch overal hun sporen nalaten en tot nadenken stemmen, ruimte genoeg om te experimenteren met allerlei opvattingen die niet direkt thuis horen binnen het denkpatroon van het gulden midden.

Wanneer we van die opvattingen kennis nemen bepalen we ons misschien tot een voorlopig: zo zo, die durft wat te beweren! We laten het erbij, misschien toch ook wel met het gevoel dat het gedachtenleven van de mens geen kans krijgt om tot zijn recht te komen wanneer men altijd zéér zorgvuldig zijn woorden heeft te wikkelen en te wegen en angstvallig heeft te persen in formuleringen gelijk een troonrede, zodat er een veelheid van nietszeggende beoordingen ontstaat.

Er is dus veel te zeggen voor het experimenteren. Het houdt de geest levend, veroorzaakt actie, wekt reactie en kan de mens op weg helpen vanuit kritisch onderzoek door de werkelijkheid achter de waarheid te komen.

Dit geldt zeker op het gebied van de levensopvoeding. En niet het minst ten aanzien van het humanisme. Wij zijn er van doordrongen dat vanuit dat humanisme vele gedachteninhouden naar voren komen waar men kritisch tegenover staat. En niets is ons liever dan dat. Het kan op zijn minst toch betekenen dat er een pogen is zich bezig te houden met de achtergronden van waaruit dat humanisme in de wereld van nu, zijn bestaansrecht wil verduidelijken.

Wat er zo al in de achter ons liggende jaren aan kritiek is geuit op het humanisme en dan speciaal op het Humanistisch Verbond als vertolker van humanistisch denken, vormt als geheel een boeiende geschiedenis die op zichzelf de moeite waard is om zich er eens grondig in te verdiepen. Wij zullen dit hier achterwege laten maar willen volstaan met een verwijzing naar enige publikaties van het Verbond. Af en toe is het goed zich het bestaan hiervan te herinneren. Ten eerste het geschrift: *10 Jaar Humanistisch Verbond* waarin onze kroniekschrijver dr. H. Bongers het levensverhaal optekende van het Verbond sinds de oprichting in 1945 tot het jaar 1955. Een luttel aantal jaren, maar vol van weerstanden die het groeiproces begeleiden. Ten tweede een andere publikatie: *Het Humanistisch Verbond antwoordt*. Een humanistische verantwoording tegenover het rapport: Overheid en Humanistisch Verbond, van het Centrum voor Staatskundige Vorming. Ten derde nog: *Stenen voor brood*. Wij menen het bij deze drie te kunnen laten als herinnering aan een lange periode waarin het Humanistisch Ver-

bond nog werd beschouwd als een groep geestelijke daklozen. Een periode waarin de gegeven kritiek niet kon worden gewaardeerd als middel om tot beter begrip te komen.

In deze wereld van wordend humanisme is ook verandering opgetreden. De plaats die het Verbond nu inneemt in de samenleving is niet zonder weerstand verkregen. Het is een plaats waaraan door steeds breder lagen in onze bevolking de rechtmatigheid wordt toegekend die het humanisme verdient. Maar onverminderd ondervindt het Humanistisch Verbond dat er kritisch wordt geoordeeld over zijn bestaan en zijn visie op mens en wereld.

Wij zeiden het reeds, niets is ons liever dan dat. Maar wanneer wij dit zo uitspreken, dan weten wij ook dat nu de opponenten die de humanistische levensopvoeding aan grondige kritische beschouwing onderwerpen een toenemend begrip hebben voor onze *wezenlijke* behoefte aan echte kritiek. De werkelijke levensopvoeding kan niet alleen maar naar binnen gericht zijn. Ze is er als levende opvoeding, die naar buiten wil treden in de ontmoeting met andersdenkenden – en die ontmoeting betekent: kritiek – of ze is er *niet*.

De echte kritische instelling tegenover elkaar is meer en meer bezig door te dringen en nieuwe verhoudingen te scheppen. Er ontstaat een klimaat waarin niet meer de agressiviteit de bovenaan voert met geen ander resultaat dan een rel tussen geestelijk onvolwassenen. In dat klimaat past ook niet meer de schijn van het beheerste gesprek, gevoerd in wederkerig zelfbedrog waarbij men elkaar „door” heeft. Er groeit een toenadering tot elkaar, minder om elkaar iets te zeggen, meer om verantwoording te vragen. Daar moet het „de andere” de andersdenkende – en dus ook ons – in wezen om begonnen zijn: verantwoording te mogen en te kunnen vragen aan elkaar, omdat in beginsel hierachter zit dat de een de ander in staat acht zich rekenschap te kunnen geven van zijn eigen gedachten.

In deze betekenis bouwen wij mede aan een vruchtbaar gesprek, zoals de voorzitter van het Nederlands Gesprekcentrum, prof. Bavinck, tijdens het lustrum van het N.G.C. dit over zijn persoonlijke gedachtenwisseling met onze Verbondsvoorzitter karakteriseerde. „De ervaringen zoals ik die beleef, zal ik graag onder woorden brengen, als echt van mijzelf vanuit mijn geloofsovertuiging. En dan zal ik hem de vraag stellen: Hoe beleef jij dit nu? Wat heeft dit jou te zeggen? Er is een uitwisseling van denken die niet wordt belemmerd door elkaar te willen overtuigen”. De invloed van de overtuigingskracht wil prof. Bavinck overlaten aan de waarheid zelf.

Vervolg op pag. 3

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
14e jaargang nr. 21 – 24 oktober 1959

Kritisch allerlei

Als naoorlogse organisatie volgt het Verbond vanzelfsprekend met intense belangstelling de gang van zaken bij die naoorlogse instellingen waarbij het humanisme nauw betrokken is. Een van deze instellingen is het Nederlands Gesprekcentrum, dat op 3 oktober j.l. te Utrecht zijn tienjarig bestaan vierde. Was het alleen maar symbolisch dat koningin Juliana die bij deze viering aanwezig was, geflankeerd werd door de katholieke prof. dr. ir. A. W. van Leeuwen en de humanistische mr. H. B. J. Waslander, of illustreerde dit een wezenlijke toenadering in het gesprek tussen katholieken en humanisten? Uit de N.R.C. van 5 oktober nemen wij een deel van het verslag van deze viering over.

„De eerste inleider, de humanist dr. J. P. van Praag, memoreerde de grote behoefte die na de periode van gedwongen zwijgen (1940-1945) aan het gesprek ontstond. Ten dele was het een mode die verdween, ten dele bleef de basis van het ware gesprek bestaan: de liefde tot en de bewogenheid met de medemens. Uit de dramatische gesprekken die het jonge humanisme toen met andersdenkenden voerde, zal ik een opmerking nooit vergeten, zei dr. Van Praag. Dat was toen een rooms-katholiek tegen me zeide: „Ik ben het natuurlijk niet eens met uw ideeën, maar sta mij toe, dat ik de zegen afsmeek over uw werk”. Goede wil is voor een gesprek niet voldoende; men moet breken met de mythe die men van zichzelf heeft gemaakt. Wie spreken wil met een ander, moet die ander ten volle respecteren, en open staan voor zijn overtuiging. Het belangrijkste van het gesprek, zo zeide dr. Van Praag ten slotte, klinkt paradoxaal: het is het luisteren, het creatieve zwijgen.”

Nadat de prot.-chr. prof. A. A. van Ruler erop gewezen had dat men in het ware gesprek zijn overtuiging op het spel zet, en de r.k. prof. dr. E. C. F. A. Schillebeeckx betoogd had dat spreken met elkaar zoeken naar de zin van het menselijk bestaan is, hield minister Cals een redevoering waarvan de N.R.C. optekende:

„Uw werk wordt door de regering op hoge prijs gesteld, omdat u de democratie bevordert op alle terreinen.” Hij — de minister — haalde met instemming de woorden van dr. Van Praag aan: „Het N.G.C. heeft mij niet dichtert tot het christendom gebracht, maar wel dichtert bij de christenen.”

Het zal u niet verwonderen dat ook wij met de opzet, inhoud en werkwijze van het Gesprekcentrum van harte instemmen en we spreken hierbij de hoop uit dat de ontmoeting der levensovertuigingen niet alleen in het gesprek doch ook in de daad, in brede

kring zijn beslag mag krijgen. Bij de door minister Cals gewenste bevordering der democratie op alle terreinen behoort naar onze mening evenwel ook, dat de gesprekpartners elkaar uit principe het recht toekennen op de mogelijkheid tot spreken en luisteren. In ruimer verband gezien: ook al is het Humanistisch Verbond geen kerk, dan heeft het op grond van eigen aard en gebleken waarde voor tienduizenden buitenkerkelijken recht op toewijzing van eigen zendtijd. Op de publieke erkenning dat het Verbond een gelijkwaardig gesprekspartner is, dient de parlementaire beslissing te volgen dat het Verbond eigen zendtijd toegevoegd krijgt.

Bij alle woorden van lof, die het tienjarige Gesprekcentrum zijn toegewenkt, plaatst Vrij Nederland bij monde van Fons Hermans in het nummer van 10 oktober enkele kritische aantekeningen. Hermans stelt, dat niet het fiere bewustzijn van eigen „gelijk”, maar de onrust om het feit der gescheidenheid tot een gesprek dwingt. En hij vervolgt dan:

„De vraag of het Nederlands Gesprekcentrum gedurende de tien jaar van zijn bestaan een belangrijke bijdrage tot de groei van deze mentaliteit heeft gegeven, lijkt misschien precair. Er is immers uiterlijk in onze vaderlandse samenleving nog zo weinig veranderd; ja, men kan zelfs zeggen, dat sinds 1949 bepaalde tegenstellingen, die uit de „verzuijing” voortvloeien, eerder versterkt dan verzwakt schijnen. Echter, wat het Nederlands Gesprekcentrum doet, is werk op hoog niveau; het is een poging tot consequente toepassing van wat men in de massapsychologie het hiërarchisch beginsel noemt. Populair uitgedrukt, betekent dit: Wie zijn ideeën ingang weet te doen vinden bij hen, die op grond van hun geestelijke, intellectuele of andere capaciteiten een zekere „natuurlijke” gezagspositie verwerven, beïnvloedt daardoor op de meest effectieve wijze de gemeenschap in haar geheel.”

Hermans vraagt zich vervolgens af, of men in het N.G.C. niet te vaak een beroep doet op „leiders”, die de heersende generatie vertegenwoordigen. De jongere generatie erkent niet de absolute beginselen van de ouderen en ziet de levenswerkelijkheid veel betrekkelijker. De schrijver van het artikel eindigt met het uitspreken van de wens dat het N.G.C. in de komende tien jaar ruim baan zal maken voor een aantal jongeren, die werkelijk als representanten van hun generatie kunnen optreden.

Met deze wens stemmen wij van harte in. Het gesprek op zichzelf leidt zoal niet tot positieve waardering dan toch wel tot be-

grip voor elkaars standpunt. Het beginsel van het gesprek zal moeten doordringen tot in alle lagen der bevolking, vooral bij de jongeren.

Eenige maanden geleden heeft het centraal bureau voor de statistiek de invloed van de kerkelijke gezindte op de vrijetijdsbesteding van de Nederlander nagegaan. Uit het onderzoek blijkt dat de gereformeerden het meest lezen, doch dat zij ten opzichte van ontspanning in de vorm van bioscoopbezoek, toneel, cabaret en sportwedstrijden gereserveerd zijn. Bij de rooms-katholieken ligt het zwaartepunt juist bij de lichtere vormen van amusement, terwijl deze bevolkingsgroep over het algemeen minder leest dan de Nederlanders van andere godsdienstige gezindte.

Wij moesten hieraan denken toen wij in het Algemeen Handelsblad de resultaten lezen van een andere door het C.B.S. ingesteld onderzoek, „Kijkgewoonten en kijknormen”. Hierbij heeft men de kijkgewoonten onderzocht van eerste- en tweedeklassers van het l.o., u.l.o. en v.h.m.o., waarbij vastgesteld werd dat in de herfst van 1957 het grootste deel van de leerlingen min of meer regelmatig naar de televisie keek. In vijftientig procent van het totaal aantal gevallen mogen kinderen zoveel naar de televisie kijken als zij maar willen.

Wij vinden dit een onrustbarend percentage, temeer daar het Algemeen Handelsblad nog opmerkt:

„Hoe ouder de leerling is, hoe meer tijd hij besteedt aan de televisie. Leerlingen van rooms-katholieke huize hebben gemiddeld een hogere totale kijktijd dan leerlingen uit protestantse of onkerkelijke gezinnen.”

Aan het bewieroken van het verleden zit vrijwel altijd een luchtje, vooral wanneer dat verleden iets is waarop men niet

bepaald trots behoeft te zijn. We werden in deze mening gesterkt toen we in Het Parool van 26 september lazen dat het zestig jaar geleden was dat een Atjehstrijder geridderd werd:

„Sijtze van der Meulen, 86 jaar oud, weet het allemaal nog precies. En hij vertelt graag en uitvoerig van die dag bij de Pasérvier, waarop hij zoveel „moed, beleid en trouw” betoonde, dat hem bij koninklijk besluit van 28 september 1899 de Militaire Willemsorde vierde klasse werd uitgereikt.”

Tot zover is de zaak nog niet bloedig. Maar wanneer de oudstrijder aan het woord komt, gloeit ons hart weer van nationale trots. Van der Meulen verhaalt van die dag bij de Pasérvier:

„Goed, ik doe m'n patronen af, leg m'n geweer neer, stop mijn kapmes achter in mijn broek en ik plons erin. Aan de andere kant lag een vlot, een bamboevlot, vastgebonden. Daar kruip ik op en ik begin het los te kappen. Daar springt me ineens een Atjeh'er op dat vlot. Die wou mij te lijf, hè. Nou kon ik me goed schrap zetten en ik geef hem met mijn kapmes een paar klappen tegen zijn buik, keer hem een paar keer om en gooi hem in de rivier. Hij weg, ha, ha, ha.”

Het volgende heldenfeit: Sijtze en de zijnen steken een rivier over:

„We waren nog niet op de andere oever, of we begonnen te schieten. We hebben er een heel stel koud gemaakt”.

Met enkele woorden kunnen we dit artikelje afdoen. Het Parool heeft er onzes inziens weinig eer mee ingelegd een vraaggesprek met een voormalig Atjeh-strijder te publiceren waarin men het bloed zo duidelijk ziet stromen. Niemand zal naar wij hopen in 1995 een dergelijk gesprek willen voeren met degenen die in 1945 de atoombom op Hiroshima geworpen heeft.

In vroegen ochtend

In vroegen ochtend als de tortel koert
In de oude beuken van doodstille lanen,
Vernemen wij een stem die ons ontroert
Tot diep in 't hart en die wij weemoed wanen

Het is een teer en liefelijk vermanen
Van het verlangen dat ons ziel vervoert
En dat, van 't dorp tot over de oceanen,
Naar alle landen ons verbeelding voert.

Zoo frisch en vredig groeit de zomerdag,
En zooveel teerheid schuilt in dat ontluiken,
Dat wij, met heimwee en een zacht beklag,

Niet langer roemen als geluk dien stond
Waarop wij, doof voor vogels luide tjuiken,
De liefde dronken aan een lieven mond.

Uit: Jan van Nijlen, Gedichten 1904-1938, 's-Gravenhage (Stols) 1944.

Aan de herdenking van Charles Darwin, wiens belangrijkste werk „On the origin of species by means of natural selection” in november 1859, dus precies een eeuw geleden, verscheen, schonk de Humanistische Luisterkring met twee radio-uitzendingen, van prof. dr. L. de Coninck en dr. C. van Rijsing, aandacht. Kort daarvoor gaf de Wereldbibliotheek in haar serie De Wereldboog een boekje uit van dr. A. Schierbeek onder de titel „Darwins werk en persoonlijkheid”, waarvan wij onze lezers hierbij een korte samenvatting aanbieden.

Darwins werk en persoonlijkheid

De gegevens omtrent Darwins leven kunnen wij putten uit zijn autobiografie. Hoewel deze eigenlijk voor de familie bestemd was, heeft zijn zoon, prof. Francis Darwin, haar praktisch onverkort openbaar gemaakt.

Charles Darwin stamde uit een oud geslacht van landeigenaren. Zijn grootvader, Erasmus Darwin, was echter medicus en „wijsgeer” en juist deze man heeft op Charles die zijn geschriften las grote invloed gehad. Ideeën als de afstamming van alle schepsels van één ouderpaar en de „survival of the fittest” treffen wij bij hem al aan.

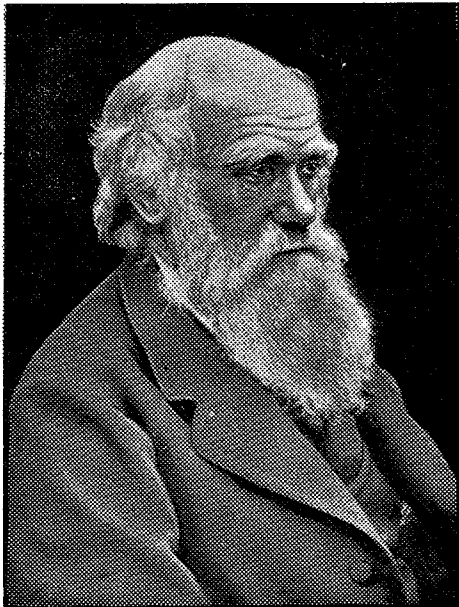
Voor zijn vader, een te Leiden gepromoveerd medicus, had Charles grote bewondering; zijn moeder, de gefortuneerde Susannah Wedgwood, verloor hij op negenjarige leeftijd in 1817. Hij was een wat dromerige, teerhartige knaap, met een grote liefde voor de natuur en een navante afkeer van school. Zijn doktersstudie in Edinburgh brak hij spoedig af, daar hij geen bloed kon zien.

Na enige aarzeling ging hij in 1828 naar Cambridge om geestelijke te worden. Vele hoogleraren toonden hier belangstelling voor hem (zo de botanicus Henslow) zodat men mag aannemen dat men een meer dan middelmatige leerling in hem zag. Hij slaagde in 1831 voor zijn kandidaatsexamen en liet zich daarna door Henslow overhalen colleges in de door hem voordien zo verfoeide geologie te lopen. Hier leerde hij het belang van systematisering in de wetenschap boven het verzamelen van losse, ongeordende feiten.

Reis met de Beagle

Op voorspraak van Henslow was Darwin in staat van 1831 tot 1836 met kapitein Fitz-Roy over de hele wereld te kruisen met de Beagle, een reis die hijzelf schildert als het grootste evenement van zijn leven. Behalve persoonlijke brieven naar huis zond hij zijn leraren veel wetenschappelijk nieuws en curiosa, waardoor hij spoedig naam kreeg in wetenschappelijke kringen. Deze reis gaf hem stof voor vele publikaties. In de jaren na zijn terugkeer schreef hij achtereenvolgens zijn „Journal of Travels”, „Geological Observations” „Zoology of the voyage of the Beagle”.

In 1839 trad hij in het huwelijk met zijn nichtje Emma Wedgwood en vestigde hij zich in Londen, waar hij veel contact had met Lyell die hem, spijs verschild van oordeel, aanmoedigde zijn theorieën over het ontstaan van het koraalrif uit te werken. Drie jaar later zocht hij op het landgoed Down de rust die zijn broze gezondheid behoeftte. In 1839 was zijn „Journal”

verschenen en nog datzelfde jaar was hij benoemd tot lid van de Royal Society. Ook door zijn geologische studies, zoals die over het koraalrif, verkreeg hij veel aanzien, maar reeds in deze jaren maakte hij zijn aantekeningen over de oorsprong der soorten.

Darwins evolutieleer

Vanaf 1854 wijdde Darwin naar zijn zeggen al zijn tijd aan de verwerking van zijn aantekeningen over de verandering (transmutatie) der soorten. Een aantal ontdekkingen tijdens de Beaglereis, o.a. de schakeringen in de fauna op de Galapagos-eilanden hadden hem op het idee gebracht dat de soorten langzamerhand veranderen en dat hierbij geen sprake kon zijn van invloeden van buitenaf noch van de wil der organismen. Sinds 1837 verzamelde hij gegevens, de theorie van Malthus verschafte hem een werkhypothese (het voortbestaan van de gunstigste variaties en het verdwijnen der minder gelukkige) en in 1842 ontwierp hij zijn eerste schets.

Toen hij het in 1856 opgezette definitieve werk half voltooid had (het beloofde het viervoudige te worden van het boek in zijn huidige vorm) ontving hij van Wallace een essay dat nauwkeurig dezelfde theorie bevatte en hij stond op het punt zich terug te trekken. Op aandringen van vooral Lyell werden in 1858 Wallace's essay en een uittreksel van Darwins boek gezamenlijk uitgegeven; de prioriteitskwestie was op zeer elegante wijze opgelost.

Dit werk trok zeer weinig belangstelling, maar zoveel te meer Darwins definitieve boek „The Origin of Species” (de oorsprong der soorten.)

Vervolg van pag. 1

Zijn wij overdreven in onze voorstelling wanneer wij zeggen, dat het nog zo hachelijke, maar ook boeiende proces in de ontmoeting der levensovertuigingen op deze wijze gekarakteriseerd, mogelijkheden biedt tot nieuw perspectief? Zegt u gerust wanneer u dit zint: De tijd zal 't leren. U bindt zich hiermee nergens aan. Maar het is de vraag of u hiermee kunt volstaan en vervolgens een afwachtende houding aannemen. De mens kan niet volstaan met afwachten, hij is bij de tijdgeest betrokken, of hij wil of niet. Ook het Humanistisch Verbond wacht niet ergens op. Het leven dwingt immers tot voortdurende aandacht, rekenschap en verantwoording.

Waarom is er dan toch behoefte aan het waarschuwend geluid, waarop wij in de aanvang

Nu liet ook de kritiek niet lang meer op zich wachten; een der scherpste aanvallen kwam wel van de kant van de British Association te Oxford, die zich bij monde van bisschop Wilberforce tegen de evolutie- en selectieleer verzette, daar Darwins „toevalstheorie” zich lijnrecht stelde tegenover het „teleologische Gods-bewijs”, volgens hetwelk de Schepper alles met een vooropgezet doel heeft geschapen. Darwin zelf was van theologisch student geworden tot agnosticus, die zich overigens niet verzette tegen de idee dat bij de schepping bepaalde natuurwetten waren vastgelegd.

Darwin en Lamarck

Interessant is het Darwins leer te vergelijken met de evolutieleer van Lamarck, uitgegeven in Darwins geboortjaar. Ook Lamarck oordeelde dat de organismen uit elkaar waren voortgekomen, maar door invloed van de omgeving veranderden of verdwenen, zo redeneerde hij, de reeds aanwezige of soms door „innerlijk gevoel” ontstane nieuwe organen. Darwin zag juist in de speciale geschiktheden van een toevallige variëteit de oorzaak van het voortbestaan van een bepaalde soort. Toch blijft het moeilijk de mikro-evoluties, die we zelf kunnen constateren, te zien als basis voor de makro-evoluties (het ontstaan van klassen en soorten). Een triomf was de vondst van de reptielvogel (archaeopteryx) in 1871.

Alles wat Darwin na zijn „Origin of Species” publiceerde, was uitwerking en variatie aan de hand van eindeloos veel experimenten, zoals zijn boeken over bewegingen van planten, bestuiving van orchideeën enz. Beroering in de botanische wereld bracht hij door de ontdekking van insektenetende planten. Hij concentreerde zich ook sterk op de vraag waarom nakomelingen op de ouders lijken. Hij nam een transport aan van „kiemen” uit alle organen naar de voortplantingscellen; een theorie die meer van belang is om de bewijsovervoering dan om het veronderstelde.

Het vele materiaal dat Darwin over de afstamming van de mens had verzameld, rondde hij af en publiceerde hij in 1871.

Darwins einde

Darwin die altijd anderen de volle eer gunde, heeft zelf over erkenning niet te klagen gehad. Tweemaal werd hij door de Royal Society onderscheiden, in 1864 zelfs met de hoogste wetenschappelijke onderscheiding, de Copley-Medal. Vele buitenlandse eerbewijzen vielen hem te beurt.

Hij stierf op 19 april 1882 aan de gevolgen van een hartaanval, „niet in het minst bevreesd om te sterven”. Hoezeer hij allerwegen werd bewonderd, blijkt uit de grote belangstelling bij de begrafenis in de Westminster Abbey van deze man, die eerst als aantaster van het geloof was gebrandmerkt.

doelden? Omdat nog steeds met grote hardnekkigheid beweringen worden geuit waarin het humanisme het moet ontgelden. Wij moeten hierop attent blijven. Bijvoorbeeld als ds. Veen (in Vrij Nederland van 10 oktober) klakkeloos neerschrijft: „Humanistisch is: zich verbeelden (al of niet terecht) dat je als mens verstandelijk kunt beoordelen of er al of niet een God is”. Wij dienen attent te blijven wanneer ook in andere persorganen dergelijke misvattingen worden gelanceerd, of in bijeenkomsten worden uitgesproken. Discussie met dit soort tegenstanders heeft weinig zin. Liever willen wij hen adviseren enige literatuur aan te vragen bij het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152 te Utrecht. Toezending geschiedt gratis, maar wel wordt men vriendelijk verzocht aan de inhoud serieuze aandacht te besteden. V/L.

Wazig welwillend rapport over geestelijke volksgezondheid

Geestelijke volksgezondheid, Publicatie No 17, 1959, Nederl. Gesprekcentrum.

Eigenlijk zou een gesprek over dit onderwerp tussen verschillenddenkenden dood moeten lopen, omdat iemand, die met overtuiging een bepaalde levensbeschouwing aanhangt, ervan overtuigd is dat zijn mening de meeste kans op gezondheid biedt, terwijl de opvatting van de anderen hem min of meer ongezond toeschijnt.

Dit standpunt wordt wellicht algemeen aanvaard, wanneer we over heksengeloof denken, waarover deze zomer in Vrij Nederland zo boeiend geschreven werd, maar het geldt zeker ook voor andere „geloven”, zeker voor de min of meer extravagante stromingen, die elke godsdienst begeleiden. We hoeven een boek als „Das Christentum und die Angst” van de predikant-psychoanalyst Pfister maar te lezen om te beseffen dat men ook de grote godsdiensten en geestesstromingen moeilijk kan buitensluiten van beschouwingen over gezond en ziek. Voor de ultra's in onze kringen wil ik hier direct aan toevoegen dat ook de humanistische beweging stof geeft tot de zelfde kritische bespiegelingen!

Wanneer dit echter het onderwerp van het gesprek was geworden (te weten: wat is gezond en wat ziekteverwekkend in allerlei vormen van hedendaags geloof) dan zou het gesprek spoedig beëindigd zijn of wat hetzelfde is, eindeloos hebben geduurd. Men is dus de veiligste weg gegaan en heeft de kernkwestie niet aangeroerd. Misschien wijs, maar toch ook jammer. Is dit de oorzaak van de grote dosis vaagheid en duisterheid, die dit verhaal heeft behouden?

Op bladzijde 10 staat omschreven wat men onder geestelijke volksgezondheid zal hebben te verstaan.

„G.V. is de door de levensovertuiging geïnspireerde idee en beweging van: de wetenschap van, de zorg voor en de techniek van het scheppen van optimale voorwaarden, die nodig zijn om gemeenschappen en mensen daarin in staat te stellen, zich te ontplooiën en weerbaarheid te ontwikkelen tegen eventueel werkende ontbindende factoren”.

Inspiratie primair

Behalve de vaagheid en moeilijke leesbaarheid valt op dat volgens deze mening zorg voor de g.v.g. *inspiratie* door een levensovertuiging veronderstelt. Op blz. 14 wordt dit uitgewerkt. „De idee van de g.v.g.”, heet het daar, „berust op de visie op de mens...” Deze richtende, normatieve idee van de g.v.g. kan op geen andere wijze gefundeerd en geïnspireerd worden dan door de levensovertuiging van de drager van deze idee”.

In de modieuze woordenstroom dezer anthropologen dreigen m.i. enkele misverstanden binnen te sluipen. Wordt geestelijke gezondheidszorg, geïnspireerd door een levensbeschouwing? Ik geloof er niets van. Primaire inspiratie levert de nood van een medemens. De bewogenheid over het leed dat wij zien en onze drang tot helpen brengen ons in beweging. Niet een levensbeschouwing. Ik heb zelfs bij godsdienstige artsen, verpleegsters, paedagogen enz. ernstige twijfel of zij inderdaad primair „om der wille van Christus” hun werk doen, maar wat de humanisten betreft heb ik geen enkele twijfel: zij doen dit en dergelijk werk op grond van diepe bewogenheid enz.

Neen, de functie van de levensbeschouwing

lijkt mij ofschoon ook belangrijk, een geheel andere. Wanneer de mens, die helpt, over zijn zorgen en over de taak, die hij op zich genomen heeft, gaat nadenken, dan zal hij secundair zijn gevoelens gaan ordenen, hij zal zich zelf corrigeren, hij zal zich bewust worden wat hij eigenlijk beoogde en dit zal hem in de toekomst wellicht een richtlijn worden om zijn inspiratie te richten, te beteugelen. Het werk bezielt hem als zodanig, hij wordt erdoor geroepen, maar hij zal met zijn levensbeschouwing, met zijn mensbeeld, dat hij al werkende opbouwt, een zekere controle uit gaan oefenen. Die controle zal in vele gevallen gunstig werken maar zij kan ook remmende invloed hebben. Ik ben blij dat alleen de humanist in dit gezelschap op het gevaar heeft gewezen dat de „sterke gebondenheid aan bepaalde normen van een levensbeschouwing een insnoering van het contact „te weeg kan brengen”.

De sterke nadruk juist op de *inspirerende* invloed van de levensbeschouwing lijkt mij gevaarlijk en bedenkelijk, omdat wij daardoor de „ongezonde” kanten van de levensbeschouwing als het ware uitlokken. Ik denk aan extremistische richtingen, aan een Osbornegroep, aan elk levensbeschouwelijk fanatisme, dat ofschoon in hoge mate geïnspireerd, echter zo gevangen is door zijn ideologie dat de mens vergeten wordt.

Ontbindende factoren

De overschatting van de positieve waarde der ideologieën komt ook te voorschijn in de behandeling van de ontbindende factoren waardoor men meent dat de g.v.g. bedreigd wordt. Verzet tegen een dwingende en het leven belemmerende levensbeschouwing uit zich vaak in desorganisatie, in desintegratie, in afbraak van oude zekerheden. Voor de ideologen is er dan ook nauwelijks iets anders te doen dan te jammeren over zedelijk nihilisme, genotzucht, krampachtigheid, over stuurloze, kompasloze mensen, wier uitzicht verduisterd is, mensen, die nu eens té individualistisch, dan weer te massificeerd zijn en altijd weer nihilistisch. Want dat is blijkbaar de steeds weer gevreesde vijand, het nihilisme. Wat men nu ook onder deze term wil laten vallen (het woord is als elk vreemd woord rekbaar als elastiek!) er bestaat een ernstige, ons zeer verwante levensbeschouwing, die door velen als nihilistisch gedoodverfd wordt. In het Rapport lees ik: de genihilliseerde mens is niet de mens, die het antwoord moet schuldig blijven op de meest wezenlijke levensvragen naar zin en doel van het leven, maar de mens, die deze vragen niet wenst te stellen.”

Het spijt me, maar ik voel me thuis bij het goede gezelschap dat dit soort vragen nutteloos en zinloos acht en ze daarom niet wenst te stellen. De term „nihilistisch” zegt mij „nihil” en lijkt mij zwaar ideologisch beladen. En daarmee kom ik terug op mijn hoofdbezwaar tegen dit hele rapport: in levensbeschouwingen en ideologieën liggen zoveel gevaren, zoveel ongezonde kanten, dat het hoogst gewenst blijft afgezien van de mogelijkheid tot praten met andersgezinden in de eerste plaats ook kritisch te zoeken naar de voetangels en klemmen.

Het Gesprekcentrum, een nuttige en sympathieke organisatie, leek mij bij de opstelling van dit rapport in een wolk van wazige welwillendheid gehuld; de nodige kritische doordenking ontbrak, die mij onontbeerlijk lijkt om dit vraagstuk verder tot oplossing te brengen.

V. W. D. Schenk

Steunfonds Praktisch Humanisme

Tweede verantwoording: f 17.630,50.

Derde verantwoording:

G. V. te S. f 1,-; J. W. A. te V. f 10,-; D. H.-M. te A. f 75,-; J. M. te A. f 1,20; M. H. v. P.-H. te V. f 3,-; F. E. R. C. R.-S. te H. f 100,-; J. J. Th. 't B. H. te H. f 15,-; G. I. L. te L. f 4,50; H. H. te G. f 15,-; W. K. te U. f 15,-; A. C. H. te O. f 5,-; P. C. B. de V. te A. f 5,-; D. E. L. te H. f 2,50; F. d. B.-V. te H. f 10,-; J. M. v. G.-B. te L. f 1,-; H. W. K. te H. f 5,-; W. J. B. te G. f 6,-; G. J. D. te G. f 2,50; J. B. S. te H. f 1,50; J. A. de B. te D. f 5,-; F. K. te A. f 7,50; G. J. K. te Z. f 10,-; Gem. L. H. V. f 75,-; J. J. te Z. f 30,-; J. J. G. te A. f 10,-; D. v. W. te H. f 10,-; J. A. J. de J. te A. f 50,-; H. B. U. te H. f 2,34; G. Z. N.-B. te Z. f 2,50; J. v. E. te A. f 5,-; W. A. S. te D. f 25,-; J. W. S. te B. f 25,-; C. A. 't S. te A. f 10,-; H. B. te A. f 8,50; C. W. Z. te H. f 10,-; P. J. R. te B. f 20,-; C. B. Z. te D. f 10,-; Gem. N. f 25,-; R. W. te A. f 50,-; S. J. v. d. B. te W. f 500,-.

Totaal: f 18.799,54.

Postrekening 14632, Hollandse Bank-Unie N.V., Den Haag; t.g.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme.

Lezingen voor de radio

25 oktober, 9.45 uur (VARA): Dr. H. Bongers: *O! Vrijheid.*

1 november, 9.45 uur (VARA): Mr. J. in 't Veld: *Maatschappelijk Werk in ruimer verband.*

3 nov., 16.00 uur (AVRO): Mr. A. A. L. F. Dullemen: *De verantwoordelijkheid als mens van de jurist, in het bijzonder van de strafrechtjurist.*

8 nov., 9.45 uur (VARA): Dr. J. P. van Praag: *Het verbond der verontrusten.*

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet
Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Toornige jonge mannen en nieuwe golven

Lange maanden was de oogst aan goede, interessante films schraal. Nu ineens, in het aller-eerste begin van het seizoen, draaien er in de vaderlandse bioscopen verschillende rolprenten, die onze belangstelling ten volle waard zijn. Ik heb er een drietal uitgekozen voor een korte beschouwing.

Met *Les Cousins* van de jonge regisseur Claude Chabrol heeft ons een vóórkabbeltje bereikt van de 'nouvelle vague', de zogenaamde nieuwe golf in de Franse cinematografie. Het is tot dusver niet bijster duidelijk, wat er nu zo erg nieuw en overrompend aan is, maar desalniettemin is 'Les Cousins' toch een belangwekkende film.

Chabrol brengt ons in het milieu van rijke, Parijse nozems, waarin een keurig nette provinciale jongen met een moederbinding verdwaalt. Overal waar die jongen gaat of staat vindt hij zijn neef op zijn pad: die pikt hem het meisje af van wie hij denkt te houden, slaagt zonder moeite voor het examen waar hij ondanks al zijn geblok voor zakt en verzuurt hem zo, zonder het te weten of te willen, het leven. De pech blijft hem achtervolgen tot het bittere einde: als hij de fatale neef wil doden doet de revolver het niet, maar als de neef de volgende morgen voor de grap op hem mikt raakt de kogel hem recht in het hart.

De moraal van de geschiedenis? Men kan er natuurlijk erg veel achter zoeken, maar Chabrol heeft zelf op een persconferentie gezegd dat hij alleen maar heeft willen duidelijk maken dat men mensen uit geheel verschillende milieu's niet moet samenbrengen omdat het dan onherroepelijk mis gaat. Hij is tenminste niet met opgeheven wijsvinger gaan preken over 'die moderne jeugd', daarvoor is zijn film veel te ironisch, en daar mag men hem dankbaar voor zijn.

Room at the Top

Veel ernstiger en sociaal veel bewuster is de film van de jonge Engelse regisseur Jack Clayton *Room at the Top*, gemaakt naar het gelijknamige boek van een van Engeland's „angry young men” John Braine. In opzet doet hij sterk denken aan Theodore Dreiser's „An American Tragedy”. Een jonge man uit een arbeidersmilieu wil met alle geweld hogerop en dingt daarom naar hart en hand van de dochter van een der rijkste, machtigste fabrikanten uit het provinciestadje waar hij werk heeft gekregen. Maar terwijl hij het meisje voor zich probeert te winnen begint hij een verhouding met een oudere, getrouwde vrouw.

De hartstocht voor deze vrouw groeit tot liefde, de aantrekkingskracht die het knappe, rijke

Scène uit de meesterlijke film „Room at the Top”

jonge meisje op hem uitoefent vermindert, doch als zij een kind van hem verwacht kiest hij toch háár om het geld en de macht die zij vertegenwoordigt en drijft zo zijn minnares in de dood. Pas dan begrijpt hij, dat hij alles heeft verloren, dat de dingen die hij veroverd heeft leeg en nietswaardig zijn, omdat hij de liefde mist.

„Room at the Top” is een bijzonder volwassen film, die vele heilige huisjes van het burgerlijk fatsoen niet spaart. De grote liefde, de liefde voor het leven, is hier gepersonifieerd in een oudere, getrouwde vrouw, de romantische huwelijksplechtigheid aan het slot is een gruwelijke persiflage.

Er wordt tegen heel wat zere benen geschopt, want de betiteling „sociale film”, die „Room at the Top” zeer zeker verdient, wil niet zeggen dat alleen de rijken de klappen krijgen en de arbeiders buiten schot blijven.

De toorn richt zich tegen alles wat er rot is, in de maatschappij en in de mens. Simone Signoret's vertolking van de rol van de oudere minnares is imponerend: zeer terecht werd zij hiervoor op het filmfestival in Cannes uitgeroepen tot „beste actrice”.

Het lot van een mens

Men spreekt van een „nouvelle vague” in de Franse cinematografie, maar men zou, dunkt me, met meer reden daarvan kunnen spreken in de Russische. Reeds in „De een-en-veertigste”, „Als de kraanvogels overvliegen” en „Het Huis waarin ik woon” bleek, dat het starre tendenzpatroon, dat de Russische films van de laatste tientallen jaren zo ongenietbaar maakte, was doorbroken. Nu vindt deze nieuwe, opgaande lijn in „Het Lot van een Mens” van Sergej Bondartsjoek zijn indrukwekkend hoogtepunt.

Het verhaal is daarbij van geen betekenis: het is ons, met kleine of grotere variaties, ontelbare malen op het filmdoek verteld. Een man die tevreden was met zijn kleine leventje komt in de maalstroom van de oorlog terecht: hij wordt gevangen genomen, van kamp naar kamp gesleept, als hij terugkomt blijkt, dat zijn vrouw en dochters bij een bombardement zijn

omgekomen. Alleen zijn zoon is hem gebleven, maar ook die sneuvelt. De man, verbitterd en leeggebloed, gaat doelloos zwerven, maar hervindt de zin van het leven als hij zich het lot aantrekt van een klein jongetje, even verlaten als hij. Samen proberen zij er nog iets van te maken.

Een simpel verhaal, een oud verhaal. Maar wat doet het ertoe? Er wordt in de kunst nooit iets nieuws verteld, er wordt altijd iets nieuw verteld. En Bondartsjoek's film is een kunstwerk, een groot kunstwerk. Zo'n groot kunstwerk, dat de essentie ervan zich aan een analyse onttrekt. Men kan wijzen op de manier, waarop hij het landschap, het wijde, Russische landschap, laat meespelen, op de overeenkomst met de grote pioniers Eisenstein en Poedowkin, op zijn geniaal gebruik van licht en schaduw, op zijn indringende close ups... maar waarom deze film, vanaf de eerste trage beelden, ons recht in het hart raakt blijft een mysterie.

Een mysterie dat men niet moet proberen te ontrafelen, maar dat men moet ondergaan.

Willy Berg.

Cursussen Internationale School voor Wijsbegeerte

Op zaterdag 31 oktober en zondag 1 november geven prof. dr. J. M. M. Aler en G. H. Streurman in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort een cursus over het onderwerp „Friedrich Schiller, dichter en filosoof der vrijheid (1759-1959)”.

Zaterdag 7 en zondag 8 november wordt een cursus gehouden over „Henri Bergson, filosoof over het leven” met als sprekers prof. dr. Vladimir Hankélévith uit Parijs en prof. dr. H. M. J. Oldewelt.

IK denk er ZO over

Is het blanke ras superieur?

(Wij vervolgen de schriftelijke discussie in ons blad over het rassenprobleem. In ruimer verband gezien houden wij ons immers met dit zo boeiende vraagstuk bezig.)

De hierover opgeworpen meningen ver-tonen, zoals in een discussie veelal gebeurt, de neiging om van het centrale onderwerp af te dwalen doordat allerlei – overigens belangrijke – aspecten in het geding komen die mede om beantwoording vragen.

Zeker is dit het geval met het onderwerp van de menselijke gelijkwaardigheid waar-toe tal van vragen die ons ten diepste raken zijn terug te voeren.

In theorie zijn we er gauw klaar mee, maar stelregels schenken geen voldoening aan levend humanisme. Wel overdenking en dis-cussie.

Wij verwachten niet dat deze discussie tot een voor ieder aanvaardbare conclusie zal leiden. In wezen is dit ook niet mogelijk en zelfs niet het doel dat de redactie zich stelt.

Wat wij beogen is gelegenheid scheppen om meningen van lezers weer te geven over belangrijke problemen betrokken op levens-ervaring en levensverwachting. Meningen die, zoals wij vertrouwen, zelfs bij diepgaande verschillen doortrokken zijn van de wil tot verheldering in opbouwende zin.

Wij stellen ons voor in een van de vol-gende nummers aan dit probleem een redac-tioneel artikel te wijden. Red.)

Voor zover het stuk van mevrouw Van der Dussen-van Breemen (M. en W. van 29 augustus) veel weg heeft van een spontane cri de coeur, moet men ten minste de oprechtheid ervan waarderen. Het berust met dat al m.i. op een onjuiste zienswijze. Zij schreef o.a.: „En omdat de donkere rassen nu alles wat de blanken in eeuwen van hard werken gewrocht hebben aan cultuur, wetenschap en technische wonderen, zó maar in de schoot geworpen krijgen, zijn ze maar niet plotseling gelijk en gelijkwaardig aan ons. En alle blanken, die zelf zo hard schreeuwen, dat dat wel 't geval is, zijn de schuld dat de donkere rassen nu zo vijandig tegenover ons staan. Zelf zouden ze nooit op dat idee zijn gekomen, daar zijn ze veel te laks, te indolent en te vasthoudend aan eeuwenoude gebruiken voor.”

Ik moet bekennen bij het lezen van deze passage mij toch wel even de ogen te hebben uit-gewreven.

Het is zakelijk bekeken zeker een indrukwekkende prestatie van de Europeaan geweest, in de loop van enige eeuwen de wereld ontdekt en voor een heel groot deel aan zich onderworpen of dienstbaar gemaakt te hebben. In het achter ons liggende verleden is het blanke ras steeds de beslissende machtsfactor geweest in de gang van zaken op dit ondermaanse. De wereld kan daar profijt van hebben getrokken, Europa zelf trok er in de eerste plaats profijt van: het kreeg onnoemelijke schatten „in de schoot geworpen”. Nog geen vier en 'n halve eeuw geleden werden de vóór-Spaanse cul-turen van Amerika met de grond gelijk gemaakt, maar fantastische bedragen aan goud vloeiden naar Europa. En niet alleen dat men goud en andere kostbaarheden roofde, men dankte ook het gebruik van veel voedingsmiddelen en an-dere zaken aan de Indianen: de mais, de aard-appel, de tomaat, de caçao en chocolade, de ta-

bak, de rubber, de kinine enz. De Indianen zelf konden voortaan op Europese plantages werken, in een tempo, waardoor zij als ratten stierven en vaak in wanhoop zelfmoord pleegden. Een (zeer humane) Spaanse bisschop trok zich hun lot aan en stelde voor negers uit Afrika te im-porteren; negers waren namelijk taaiër – of moeten we zeggen minder „laks” en „indolent”? Daarmee begon dan een nieuw hoofdstuk: de handel in negerslaven, waaraan alle blanke staten meededen, maar waarvan Engeland zich geleidelijk het monopolie verwierf. In het jaar 1732 verdiende Liverpool bijna 2 miljoen gul-den aan de verkoop van 22.720 slaven. Tien-tallen jaren achtereenvolgend werden negers bij hon-dertduizenden uitgevoerd.

Gekleurde hulp

Maar genoeg; we willen met het bovenstaande voorbeeld alleen duidelijk maken, dat „alles wat de blanken in eeuwen van hard werken, gewrocht hebben aan cultuur, wetenschap en technische wonderen” mede tot stand kwam door het kapitaal en de werkkraft van miljoenen gekleurde mensen. En mevrouw Van der Dussen vergeet, dat al die gekleurde volken bovendien nooit gevraagd hebben om het goede of het kwade, dat wij hen brachten. Zij hebben noch om bijbels, noch om geweren gevraagd. (Erover gepolst, waarom hij geen zendelingen in Tibet wilde toelaten, antwoordde destijds de Dalai Lama: „Eerst komen de zendelingen en dan de bajonetten”). Zij hebben noch om de zegeningen van onze wetenschap gevraagd, noch om de enorme hoeveelheden sterke drank en opium – door Europese handelaren inge-voerd – waardoor gehele stammen verzwakt, uitgehold en soms gedecimeerd werden. In het bijzonder hebben zij nooit gevraagd om de meer of minder totale *ontwrichting van hun eigen cultuur*, die nu eenmaal het gevolg was van een nauwe aanraking met de radicaal anders gerichte Europese cultuur.

Dit onvermijdelijke ontwrichtingsproces werkt nog altijd door. Nemen we eens Japan als voorbeeld. In tegenstelling tot de meeste volken heeft de Japanner van nature een gro-te leergierigheid en aanpassingsvermogen. Na de (afgedwongen) ontsluiting van zijn land voor de Westerse invloed, zag hij in – zij het met innerlijke tegenzin – dat hij zich slechts zou kunnen handhaven door Europa in veel aangelegenheden na te doen. Hij was daarbij om de doote dood niet laks of indolent! Het heeft niet mogen baten, want na de nederlaag van '45 werd Japan, voor de eerste maal in zijn geschiedenis, door vreemde troepen bezet. Se-dertdien onderging het assimilatieproces, met de beste bedoelingen van zowel bezetters als bezetten, een koortsachtige versnelling. De Ja-paneze keizer is thans niet langer een godheid, vrouw en man zijn in theorie gelijkgesteld, het land heeft een parlementair bewind, het aantal universiteiten is vertienvoudigd.

Gespleten persoonlijkheid

Dat elke Japanse stad inmiddels zijn nozems, gokmachines en striptease-voorstellingen heeft, is niet erg. Maar wel is het een ernstig verschijn-sel, dat de gemiddelde Japanner vandaag-de-dag een gespleten persoonlijkheid heeft. Hij weet namelijk niet of hij Amerikaan dan wel Japan-

ner is en zijn denken wringt zich in de vreemd-ste bochten, om die beide ongelijksoortige we-zens met elkaar te rijmen. Heeft mevrouw van der Dussen zich weleens afgevraagd hoe zij het zou vinden, indien Oostaziatische bezetters zich inspanden – uit eigenbelang natuurlijk, maar toch met de beste bedoelingen – om óns alle zegeningen van *hun* cultuur bij te brengen, in de rotsvaste overtuiging dat het gele ras superieur zou zijn aan alle overige?

Cultuur is niet alleen een zaak van medische zorg, van waterwegen e.d., waarover de heer De Jong schrijft in M. en W. van 26 septem-ber. Ik ben het voor een groot deel eens met wat hij zegt, alleen vraag ik mij af, of het wel juist is de oorzaak van de huidige moeilijkheden af te wentelen van het „meerderwaardigheids-gevoel” van de blanke, op het „minderwaardigheidsgevoel” van de gekleurde. Betreft het hier niet een wisselwerking, een vicieuze cirkel, die slechts doorbroken kan worden door veel, heel veel begrip voor de afwijkende gesteldheid van andere volken of rassen?

Wat het verschijnsel van de Europese „zelf-beschuldiging” betreft, ongetwijfeld neemt dit weleens onvruchtbare of overdreven vormen aan. Maar onbegrijpelijk is het ook weer niet en het pleit in de grond voor onze historische bezinning en ons rechtsgevoel.

W. Jos de Gruyter

* * *

In de mij door een medehumanist toegezonden nummers van Mens en Wereld van 6 juni en 29 augustus vond ik het artikel van de redactie „Blank en zwart” en een reactie daarop van Mevr. van der Dussen, getiteld „Is het blanke ras superieur”? welke vraag de schrijfster met een volmondig: Ja beantwoordt, een overtui-ging, welke zich in een zeventienjarig verblijf in Indië heeft gevormd.

Naar aanleiding van een en ander wil ik graag enige opmerkingen maken. Eerst iets over het artikel van de redactie. Met de strek-king daarvan ben ik het grotendeels eens, maar vervalt de redactie niet in de fout van generali-seren en van eenzijdigheid, als zij over televisie-uitzendingen in de toekomst sprekende, schrijft: „Men zal dan kunnen zien, waar blanken kleu-lingen mishandelen, achterstellen, minderwaar-dig behandelen enz.”. Hoort daar niet bij „en waar blanken kleurlingen helpen om hen op te voeren tot een menswaardiger bestaan”?

Mevr. van der Dussen komt tot de slotsom, dat alle blanken, die nu zo hard schreeuwen om gelijkheid van alle rassen er schuld aan zijn, dat de gekleurde rassen zo vijandig staan tegen-over de blanken, dat deze daar uit zichzelf niet toe gekomen zouden zijn, omdat zij daartoe te laks, te indolent zijn en te veel vasthouden aan oude gebruiken.

Over de rassenkwestie heb ik mede dank zij een verblijf van 54 jaar in Indië (van 1903 tot eind 1957) een ander oordeel. Wordt dit vraag-stuk niet op korte termijn rechtvaardig en men-selijk opgelost dan zal de tijd komen, dat wij blanken denken: „Hadden wij maar een gekleur-de huid”.

Wordt de waarde van zulk een oordeel be-paald door de tijd, die men in Indië heeft door-gebracht? Het aantal jaren zegt op zichzelf niets. De vraag, waar het op aankomt is: „Hoe is in die tijd de omgang en de aanraking met de bewoners geweest? Was er werkelijke belangstel-ling voor land en volk? Er zijn immers zoveel Hollanders geweest, die daarginds boven in het gunstigste geval naast de inlander, zoals velen hem nog betitelen, geleefd hebben. Zij waren met hun veroordeling gauw klaar. Er zijn er ook, die met hem meegeleefd hebben. Zij denken anders en zij vragen zich af; „Als het waar is, dat die Indonesiërs niets preste-ren, heeft dan de driehonderd vijftig jaar Ne-derlandse leiding wel gedeugd?”

L. C. H. Horsting

Met verbazing heb ik de argumentatie gelezen die de schrijfster van het stuk „Is het blanke ras superieur?” in Mens en Wereld van 29 augustus 1959 er toe brengt het blanke ras superieur te achten boven de gekleurde rassen en de lauwe tegenargumentatie van de redactie, die niet eens stelt dat ze haar argumentatie onjuist acht, maar slechts bezwaar heeft tegen de gevolgen van deze opvatting.

Over de mening van de schrijfster dat het blanke ras superieur is, ben ik niet verbaasd, deze is een kenmerk voor vele mensen die constant langere tijd in het verre oosten hebben doorgebracht, zoals zijzelf reeds bevestigd. Ik heb acht jaar in de republiek Indonesia gewoond en dezelfde ervaring gehad. Is het de schrijfster echter nooit overkomen, zoals mij dat overkomen is, dat deze mensen in een eerlijke bui bekennen, dat hun houding eigenlijk voortkwam uit een gevoel van angst de vleespotten van Egypte op een voor hen ongunstig tijdstip te moeten verlaten, indien zij toegaven als mens niets beter te zijn dan Indonesiërs? Zij zouden dan toch Indonesiërs voor hun functie kunnen opleiden en op den duur hun eigen aanwezigheid overbodig maken. Het is daarom veiliger van de opvatting uit te gaan dat Indonesiërs toch oneerlijk en omkoopbaar zijn, geen leiderstalenten hebben etc., zodat het eigen baantje verzekerd blijft, omdat het dan immers geen zin heeft om zelfs met de opleiding te beginnen. Een typisch verschil was hierbij op te merken tussen Nederlandse en Amerikaanse bedrijven. Functies die bij tal van Nederlandse ondernemingen door Nederlanders vervuld werden, omdat Indonesiërs daartoe niet in staat zouden zijn, werden reeds jaren, en met

succes, bij Amerikaanse bedrijven door Indonesiërs vervuld.

Het is verwonderlijk dat de schrijfster, en dat terwijl ze 17 jaar in Indonesië heeft gewoond, nooit iets heeft gemerkt van achterstelling op grond van kleur. Om een voorbeeld te noemen: een huwelijk van een Hollander met een Indonesische was taboe en sloot voor die Hollander elke kans op promotie uit.

A priori gaat men er van uit dat Indonesiërs oneerlijk zijn en omkoopbaar en benadert men hen met de omkoopsom reeds in de hand. Het wordt toch geaccepteerd, zult u zeggen? Wel, dat was de bedoeling ook en indien u op deze wijze hier gaat optreden en dat consequent volhoudt zult u ook in Nederland succes hebben (verkeerspolitie die geld aannam en dan belofde niet te bekeuren).

Nieuwsgierig ben ik verder naar de opvatting van de schrijfster wat ze onder het blanke ras verstaat. Ze bedoelt waarschijnlijk niet de onderscheiding van Von Eickstedt uit de antropologie? Wil ze haar argumentatie enigszins handhaven dan zou ze bijv. de Italianen en Spanjaarden moeten uitsluiten, want de gangbare opvatting over eerlijkheid, omkoopbaarheid, indolentie, etc. van deze mensen onderscheidt zich niet van de opvatting van de schrijfster over de Indonesiërs. En als ze Professor Pressers boek over Amerika heeft gelezen, zal ze dit land inmiddels zelf wel van haar lijstje hebben geschrapt. Wat blijft er dan nog over? Nederland alleen mischien, of laten wij stellen West-Europa.

Schrijfsters opvatting dat sinds de oudste tijden het blanke ras in alles uitblonk is ook wel

aanvechtbaar. Een voorbeeld? Toen de voorouders van het blanke superieure ras op boomstammen de Rijn afzakten, was de beschaving in China reeds 1000 jaar oud en op een hoog peil gekomen. De Chinese muur, nog steeds het grootste bouwwerk ter wereld, was reeds gebouwd. De filosofen Confucius en Lau Tse, om er maar twee te noemen, behoorden toen reeds tot de geschiedenis. De Egyptische beschaving was op dat moment 4000 jaar oud, de pyramiden waren al gebouwd. De Egyptenaren behoren overigens tot het blanke ras, zodat de schrijfster een moeilijke keus moet maken. Hun cultuur erbij? Maar dan huidig Egypte er ook bij met zijn Nasser.

Indien wij de gehele beschavingsgeschiedenis op ongeveer 6000 jaar oud stellen (4000 voor en 2000 jaar na Christus), dan zien wij dat sinds de 17e eeuw in West-Europa een technische ontwikkeling ontstaat die het Verre Oosten ver achter zich laat. Een technische voorsprong die inderdaad zeer groot is en die tevens West-Europa in staat heeft gesteld binnen 25 jaar twee wereldoorlogen te doen ontbranden. Helaas ging deze technische voorsprong niet gepaard met een gelijke geestelijke ontwikkeling. Ik hoef maar naar nazi's en fascistten te verwijzen. En wat is nu drie eeuwen ontwikkeling op een geschiedenis van zestig eeuwen. Toch zeker niet voldoende om daar uit af te leiden dat blanken superieur zijn. Het verheerlijken van gekleurde rassen is natuurlijk onzinnig. Er is evenmin aan te geven dat zij superieur zijn boven ons, als dat wij superieur zijn boven hen. Wij zijn verschillend, maar gelijk.

J. de Jonge

Van over de grenzen | Engelse R.P.A. zestig jaar

The Humanist, het blad van de Engelse Humanistische The Rationalist Press Organisation, is een gezellig blad. Zoals u waarschijnlijk wel weet, onderhoudt de R.P.A. nauwe contacten met de British Ethical Union, die de zusterorganisatie is van ons Humanistisch Verbond. De redactie van The Humanist ziet kans een aantal goede artikelen te combineren met gewoon verenigingsnieuws en met allerlei notities over gebeurtenissen uit het dagelijks leven van het Engelse volk, die uit Humanistisch oogpunt belangrijk zijn.

Het oktobernummer vertelt ons, dat de R.P.A. in 1899 werd gesticht door Charles A. Watts. De vereniging viert dit jaar dus haar 60-jarig jubileum. Ter gelegenheid daarvan wordt op 24 oktober een diner gegeven in het gebouw van het Lagerhuis. Dat is voor ons altijd een vreemd idee. Stel u voor dat wij zoiets deden in het gebouw van de Tweede Kamer. Maar in Engeland is dat gewoon. Tijdens het congres van de IHEU had ook een diner plaats in het Lagerhuis. Onze professor Stuiveling heeft daar toen nog het woord gevoerd.

Het oktobernummer van The Humanist geeft ook een verslag van de jaarlijkse conferentie, welke de R.P.A. hield, in augustus, in Cambridge. Die conferentie is te vergelijken met onze Zomerschool. Zo'n verslag pleegt vergezeld te gaan van een groepsfoto, waarop we 100 deelnemers telden, van zeer uiteenlopende leeftijd. Het onderwerp van de conferentie was: Humanisme in het dagelijks leven. Er werden inleidingen gehouden over individu en gemeenschap, huwelijk en opvoeding e.d.

In een hoofdartikelje wordt William Wilberforce herdacht, de grote voorvechter van de afschaffing van de slavernij, die 200 jaar geleden werd geboren. Humanisten en Christenen staan naast elkaar bij de herdenking van deze grote figuur, die een overtuigd christen was. Maar, zegt de schrijver, wanneer de christenen wijzen op Wilberforce om te getuigen van wat het christendom aan goeds vermag, dan moeten wij toch wijzen op wat niet-christenen reeds vóór hem gedaan hebben tegen de slavernij. Hij wijst op b.v. de Fransman Condorcet, die president was van een vereniging van vrienden van zwarten. Verwonderlijker dan de overwinning van Wilberforce is het feit dat er 1800 jaren van christendom moesten verstrijken, voordat de slavernij werd afgeschaft. Slaven werden vervoerd op schepen, waar godsdienst oefeningen werden gehouden, terwijl de droeve menselijke last zich beneden in het ruim bevond.

Officieuze ban

De redacteur van the Humanist, Hector Hawton, signaleert verder een merkwaardig verschijnsel in een rubriekje „Persoonlijk gesproken” waarin hij allerlei gebeurtenissen uit het dagelijks leven commentarieert. Hem zijn n.l. verschillende gevallen ter ore gekomen van meisjes die verzochten toegelaten te worden in een ziekenhuis voor de opleiding van verpleegster en die ondervraagd werden over hun godsdienst. Wanneer zij zeiden geen godsdienst te hebben, werden ze zo uitvoerig over dit punt on-

dervraagd, dat de indruk wordt gewekt dat de afwijzing, die volgde, in verband stond met deze kwestie. Zoiets is natuurlijk uiterst moeilijk te bewijzen, en daarom vraagt de schrijver inlichtingen van hen die op dit punt ervaring hebben. Een ban over hen die zonder godsdienst zijn, hoeft niet officieel te zijn om resultaten te hebben, voegt de schrijver er aan toe.

Te Monthly Record, het blad van de South Place Society, een van de oudste gemeenschappen van de Ethical Union in Engeland, juicht in haar septembernummer het tot stand komen van een wet toe, die het mogelijk maakt, dat onwettige kinderen gewettigd worden als hun ouders later trouwen, ook wanneer er een huwelijksbeletsel bestond ten tijde van de geboorte van het kind. Dat zijn dus de z.g.n. overspelige kinderen. Kinderen dus, waarvan een der ouders ten tijde van de geboorte getrouwd was met een ander. Net als bij ons konden deze kinderen tot dusver in Engeland nooit een wettig kind van hun ouders worden, zelfs niet indien deze later met elkaar trouwden (b.v. omdat inmiddels de echtscheiding van het eerdere huwelijk van een der ouders, is uitgesproken) The Monthly Record juicht de nieuwe wet toe, omdat nu niet meer de fouten van de ouders aan de kinderen zullen worden gewroken.

Ook in ons land is al door de volksvertegenwoordiging aanvaard, dat in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, de mogelijkheid van wetgeving van overspelige kinderen bij opvolgend huwelijk van de ouders moet worden geschapen.

H. Singer-Dekker

Kerstmis op de Ark

In de week van 24 december t/m 30 december wordt er een kerstkamp gehouden in „De Ark”. De prijs bedraagt f 42,-, kinderen 6 t/m 10 jaar f 32,-, van 0 t/m 5 jaar f 26,-. Aanvang donderdag 24 december 18.00 uur (met diner) t/m woensdag 30 december (na de lunch).

Ook is het mogelijk in te schrijven voor de periode van 24 december 18.00 uur t/m zondag 27 december (na diner). Prijs f 22,-. Voor kinderen resp. f 17,- en f 14,-.

Aanmelding „De Ark” - Belvédèrelaan 14, Nunspeet. Tel. 03412-2404.

Heden verscheen de nieuwe brochure „De dag ligt nog voor ons”, een schets van een humanistisch wereldbeeld door Dr. J. P. van Praag. Deze brochure, welke 6 lezingen bevat, die gezamenlijk één geheel vormen, werden voor de radio uitgesproken.

U zult uzelf, maar ook uw vrienden er een groot genoegen mee doen.

Uitgave Humanistisch Verbond, Utrecht. Prijs f 0,35, giro 304960.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam

Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,- per jaar

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE en wat daarmee samenhangt, wendt U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drie duizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan een geestelijk raadsman of ziekenbezoeker van het Humanistisch Verbond.

Dit werk kost geld.

Het Steunfonds wil daarvoor zorgen en kan dat, mits het ook op Uw steun mag rekenen.

Postrekening 14632,

Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag,
t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme

Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

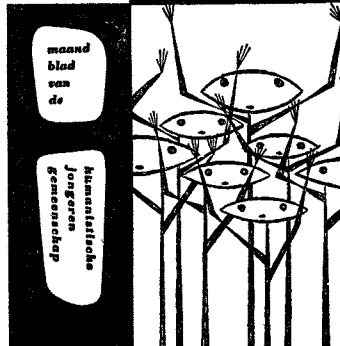
„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

LIBERTYN

wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie-secr. klaas w. swaak
oosterhamriklaan 207, groningen

administratie: tine bouterse,
kijkduinstr. 58III, amsterdam

abonnement f 3,- per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

LANDDAG 15 november

De najaarslanddag van de Humanistische Stichting Socrates wordt dit jaar gehouden op **zondag 15 november** in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort

Onderwerp:

150 jaar Darwin
100 jaar Evolutietheorie

Spreekers:

Prof. Dr. E. J. Slijper
(Directeur van het Zoölogisch Laboratorium der Universiteit van Amsterdam)
100 jaar Evolutietheorie

Dr. O. Noordenbos

De doorwerking van de evolutietheorie
in wereld- en levensbeschouwing

Aanvang 10.30 uur - Einde 16.15 uur

Kosten f 3,-, voor donateurs en contribuanten f 1,-

(alles incl. koffie en thee). Een lunch kan gereserveerd worden voor f 2,75 p.p. inclusief

Aanmelden en inlichtingen bij het secretariaat van de

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Oudegracht 152 - Utrecht - Tel. 10163